

A múlt kedden mindannyian szerencsésen és egészségesen megérkeztünk ide, Bagyonba; hasonlóképpen értesültem én is az Önök utazásáról – kivéve Gyürky udvari tanácsos urat, aki a köhögésétől nem tud megszabadulni.

Holnap mindenki elutazik Kis Terenyére, hogy ott részt vegyen az idősebb kisasszony eljegyzési ünnepein. Hogy engem is magukkal visznek-e, még nem tudom. Én inkább azt szeretném, hogy otthon maradjak és magányomat olvasással és sétával édesítsem, minthogy egy arisztokrata társaságban unatkozom, és semmi mást ne kelljen csinálnom, mint hajbókolni és ásítózni. Nem a legjobbakat mondják erről a házasságról. Nagyon sajnálom ezt a derék lányt, mert amilyen nagyon bele van örülve, és szerelmes is kedves vőlegényébe – annak alapján, amit itt Bagyonban a menyasszonyával szemben tanúsított viselkedéséből megállapíthattam –, emez úgy tűnik nekem, éppoly kevéssé viseltet iránta igaz vonzalommal, amelynek pedig a szívek összhangja kell hogy legyen az alapja. Egyébként úgy tűnik nekem, hogy neki is leginkább csak az a szándéka, hogy asszonnyá legyen, és a terhes dologtól „a hajadon-léttől” megszabaduljon. A Szerelmes Isten vezesse szívüket és töltsse el kölcsönös gyengédséggel, amelyből minden nap új és új örömök fakadjanak.

Kochmeister barátunkat arra kértem, hogy leveletem Önhöz címezze. Ön alighanem meg fogja bocsátani nekem ezt az önállóságot, és lesz oly jó, ezt a levelet Bécsbe utánam küldeni, ha mi esetleg mégsem Budán keresztül utaznánk, és e hó 31-én mégsem jelennék meg Önnél.

Ajánljon engem mindazoknak kegyeibe, akik emlékezni akarnak rám, de különösen Schedius professzor úréba, és legdrágább élete párjába. Gondolatban ezerszer, barátsággal ölelem Önt, drága barátom és útitársam, és vagyok minden szeretettel, barátsággal és mély tisztelettel,

az Ön legőszintébb barátja:

F.

SEPSI ANDREA

Az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság 1798-as levelesládájából. I. 1798-ban még nincs lényeges különbség Aranka György tudós levelezése és az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság saját levelezése között. 1798 tavaszán Aranka megismétli lemondási szándékát, titkári lemondását az év közepén el is fogadják, de a társaság válaszeveleit átmenetileg az év második szakaszában is Aranka György szignálja. Az 1798-as levélírók túlnyomó többsége nem, vagy nagy késéssel értesül a társaság élén bekövetkezett személyi változásokról, ami egyaránt magyarázható a korabeli postai viszonyokkal, valamint a társaságnak azzal a szándékával, hogy Aranka visszavonulását egy ideig elhallgassa. Aranka és a társaság egyaránt tart attól, hogy a változások híre megrendítené a bizalmat a társaság iránt.

Az 1798-as levelezés gazdag anyaga jelzi azt a nem csökkenő érdeklődést, amely a társaság munkája iránt a magyar nyelvterületen megnyilvánul. A társaság korábbi megkeresésére változatlanul érkeznek a levelek, s nem csökken az új jelentkezők száma sem. Eddig publikált levelezésükben is szép számmal fordultak elő 1798-as írások, s továbbiak várnak még közlésre, bár jól tudjuk azt is, hogy a levelek keltezése óta eltelt majdnem két évszázad alatt számos kézirat elveszett,¹ szétszóródott, némelyek pillanatnyilag lappanganak.

Mostani válogatásunk főleg a szórványos levelekből tallóz, s bár a válogatás így nagyon is esetleges, az itt közlésre kerülő levelek tartalma sokféle indítatásról tanúskodik. Técsy Dániel nagyenyedi tanár két tehetséges, a szellemi munkában részt vállaló diákra hívja fel a figyelmet; az egyik diák nem más, mint a híres matematikus, Bolyai János testvéröccse, Bolyai Antal. Borosnyai Lukács János marosvásárhelyi református pappal szinte a társaság megalakulása óta (1791) tart a kapcsolat, de mivel abban a városban él, ahol a társaság működik: Marosvásárhelyen, csak ritkán szánja rá magát, hogy – mint most is – levélben fejtsse ki elgondolásait egy-egy témában. Ezúttal az általa megfigyelt erdélyi gyógynövényekről értekezik. Gecse Dániel, erdélyi származású pesti orvostanhallgató hasznos segítője a társaságnak Pest-

¹ Az itt közlésre került kilenc levélből négy az egykori csíkszentsimoni Endes család levéltárából való. (1., 3., 6., 8. sz. levelek.) Ezeket még Jancsó Elemér másolta le, még az 1940-es évek elején. A levéltár a háború folyamán megsemmisült. – L. SÁNDOR Imre: *A csíkszentsimoni Endes család levéltára. (1544–1848)*. Kolozsvár, 1910. (780., 785. és 792. sz. tételek.)

Budán, segíti Schedius Lajost pesti munkájában, s igyekszik Arankáékat tájékoztatni a magyarországi eseményekről, valamint a rábízott közvetítői feladatok elvégzéséről. Ferentzi Ferenc kézdivásárhelyi református pap közli, hogy vállalja a társaság megbízatásait; Bolla Márton kolozsvári katolikus pap, a helyi katolikus líceum rektora szintén régi munkatárs: vele főleg történelmi témákban, Erdély történetére vonatkozó forrásokról folyik a levelezés. Báró Alvinczy (József?) „generális fegyvertármester” azt közli, hogy vállalja a társaság tagságával járó anyagi kötelezettségeket, a tagdíj pontos befizetését; Német László győri evangélikus iskolai igazgató viszont tudományos tevékenységével akar hozzájárulni a társaság eredményes munkájához. Mátyási József költő gróf Fekete János személyi titkáraként került először kapcsolatba a társasággal, újabb levelében Aranka közbenjárását kéri a Bocskai István erdélyi fejedelem kolozsvári házában lévő verses felirat szövegének megszerzéséhez. Perlaki Dávid evangélikus lelkész Nemesdömölkről küldi az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaságot köszöntő lelkes sorait. Ez a kilenc levél képezi 1798-as levélközleményünk első részét, a második közleményben tíz újabb levelet teszünk közlé.

A levelek különböző témájúak, mégis könnyen megállapítható, hogy milyen erős a levélírók többségében a történelem iránti érdeklődés. Különösen Erdély történetének tanulmányozása áll a levélírók érdeklődésének homlokterében. A levélírók közül többen élénk figyelemmel követik a korabeli könyvkiadás eseményeit, s így beszámolóik nem nélkülözik az új magyar könyvekre vonatkozó érdekes megjegyzéseket sem.

* * *

1.

Técsy Dániel levele Aranka Györgyhöz

Méltóságos Ur,

nékem tiszteletbéli Creditor Uram!

A Méltóságos Ur érdemeinek érzése arra tisztel, hogy későségemről elsőben is engedelmet instáljak, és alázatosan jelentsem, hogy azt jobb kezemnek egy elesés miatt érkezett nagy fájdalom okozta — Két Ifjakknak, kik a Társaságban elmedarabokat adhatnak, találtam: az egygyik Benedek Dávid, a másik Bolyai Antal, amaz hat, e pedig öt esztendő Deák. Még egy néhány alkalmasakra akadtam, de azok velem egygyütt, hanemha a Méltóságos Urnak méltóztatott bátoritást vejéndik, a Világ számára dolgozni nem merészelnék. — Akarnék vagy egy pár al-földi ujj hirt letenni, a Méltóságos Ur lábaihoz, de a nélkül most éppen szükölködünk — a mellyek volnának, azok nem méltók a Méltóságos Urhoz — Ezek után magamat a Méltóságos Ur gratziájába alázatosan ajánlani bátorokodom, s maradok a Méltóságos Urnak

N[agy] Enyed Die 14^a Jan, 798.

alázatos szolgálja
Técsy Dániel

A borítékon:

Méltóságos Zágoni Aranka György Urnak, a Nagy Erdély országi Méltóságos Királyi Tábla nagy érdemű Assessorának, a maros Vásárhelyi Magyar Nyelv mívelő Társaság Elöl ülőjének, nékem tiszteletbéli Creditor Uramnak alázatosan

M[aros] Vásárhelyre

Aranka jegyzete: Técsi Dániel Enyed 14 Jan 798. vettem 17 Jan. ajánllya Benedek Dávidot és Bolyai Antalt.

2.

Borosnyai L. János²levele Aranka Györgyöz

Méltóságos Titoknak Ur,
jo Patronus Uram!

Még az mult őszzsel méltoztatott volt égy nékem küldött levelében jelenteni a' Mélt[óságos] Ur a Nemes Magyar Társaság nevében, hogy égy közönséges friss füvet mezon jártomban fel vévén, azt a' Természet Tudományának grammaticája szerint egészen esmerhetőképben le irjam. Én ezen kötelességnek végben vitélét tartván szerentsémnek leg első sétálásomban is találtam égy szép fejer virágra, a' melyet még gyermek köromban-is időmet tölteni szerettem, 's most-is a' gyermekek[ne]k kedves idő töltésekre szolgál, holott a' mint már tudva vagyon igen mérges planta kivált magjára nézve; de azomban még-is hasznos; azért ezt mitsoda (légyen) planta légyen igyekezem Linné szerint le irni.

Linné szerint *Datura*. Az az égy oly plánta a' mellynek virágja tölséren forma oszve tőrödött. Virága tokja tsatornás, szugolyekos, le hulló iskutulyátskája (vagy magja tarto helye) négy rekeszes.

Species stramonium. Gyümöltse haja szuros, fel felé álló, tójás formájú levelei tójás figurájúak simák.

Német nevei: gemeine Strichaphel, Stachelnus, dolkrant.

Magyar nevei: pukanto, tövis diszno virág. Maszlag, melly utolso nevezet talám inkább a gyümöltsit szokta ki fejezni.

Helyei. Uton, utfélen, mivel s miveletlen helyeken szokott nőni.

Virágzik Májustol fogva Septemberig.

erejére nézve Narcotica, és bolondito az egész planta, a Stoeik experimentuma szerint annak extractuma hasznos a' maniab[an] és epilepsiáb[an]

N.B. ezen planta a' Linné systemaja szerint tartozik az ötödik Classisra, mivel hogy virágjában öt him és égy nyöstény szál találtatik. Szokatlanok[na]k tettezen talám némely szok ezen plantánk le irásáb[an] minthogy nekünk, kik a' természet munkáit igazán leirni igyekezünk, különös szokkal v[agy] terminológiával kell akár mely természeti tetet-is le festeni, igyekeztem ugyan tsak az említett plántát a' mennyiben lehetett rövidesen és érthetőleg le irni hanem már fogok égy állatnak /: a' melyet a M[éltóságos] Titoknak Ur nékem méltoztatott küldeni:/ le irásához ezen állatnak.

Neve németül das Mause Eichörmehen, Siebenschlafer sat. . . Magyarul pele. Deákul pedig a Linné systemája szerint vagy is helyesebben Sciurus esculentus. Ugyan is ezen állat szinre nézve fejéres szürke, a' hasán fejéres. Fakrka hosszu szörü szürke, és két felé valo, mint a mokusnak szokott lenni, pófáji fejérek, fejénél hosszabb bajszszu, és elől 4 hátul p[edi]g 5 körmei vagynak.

élete modja. Lakása vagyon az europai déli részekb[en] élnek makkal, dioval, és más ezekhez hasonló gyümöltsök magjaival. Szokott kölyközni esztendő alatt 9- s 12-töt is még pedig a fák udvaib[an] és ejtzaka keresi inkább a maga eledelét, öszve kelve el hizik, a föld alatt valo jukakban költözik, és egész télen nem mutatya magát: hanem égy téli álom által el nyomatattván pünköst haváig ott aluszik, a' melyet még a' székely parasztaink is jól tudván szinte ugy fel keresik nyugvo lyukában, és ha meg sértik is fel nem serken mig meg nem melegszik.

Haszna Minthogy erőssen kövér, hájával a havas alatt szekeret kennek, husát (mig nem avas) káposztával meg szokták főzni és enni még pedig a' mint mondják jo izüen, a' mely nem-is tsuda, mert az a mint Apieius VIII. 9. írja a Romaiaknak is kedves étel neme volt, sőt a mint Varro bizonyítja de R.R.III.15. különös, 's sok költtségben került pele tarto rekeszekben /: gliantis:/ hizlalták ezen állatot. A Szörivel téli köntöst prémeztek, 's bérelnek most-is. Ezek[ne]k a természeti dolgok[na]k magyarul tett le irásával akartam kedveskedni én-is, még hivatalom folytatásra többekre is időt engedne; és munkásságomat többekben-is mutathatnám, fogadja a M[éltóságos] Titok[no]k Ur tsekély levelemet annak jeléül, hogy én vagyok, s lészek ezután is a M[éltóságos] Titok[no]k Urnak

el kötelezett alázasat szolgálja
Borosnyai L. János

M[aros]Vásárhely 19^{dik} Jan. 1798.

² Borosnyai L[ukáts] (?-1848) marosvásárhelyi református pap, főiskolai tanár. — (A { } zárójelben rögzített szavak törölve)

Címzés:

Méltóságos Aranka György Urnak, a N[emes] Erd[élyi] Mélt[óságos] Királyi Tábla actualis assessorá[na]k nékem igen jo Patronus Uramnak alázatos tisztelettel

M[aros] Vásárhelyen.

Aranka kézíratos feljegyzése:

M[aros]Vásárhely 19 Jan. 798. vettem 20dik.
 Prof. Borosnyai János
 Linné szerént le írja magyarul
 a Pukkantot – Dáturát
 és a Pelét -Sciurust.

3.

Gecse Dániel³ levele Aranka Györgyhoz

Pest 28^a Január 1798.

Drága Méltóságos Ur!

Restesnek láttatom lenni kötelességemnek teljesítésében, a mint hogy a mult 9^{bernek} [november] 18^{dikától} fogva Levelem által a Méltóságos Urnak tiszteletére lenni nem volt szerentsém magam sem tudom hirtelen mi volt halogatásomnak az oka, egy felől talám az is hogy azóltától fogva szüntelen várok M[aros]Vásárhelyről három felől is tudositást melyet mind eddig még nem vehettem; más felől nem igen lévén alkalmas materiám az írásra az után várakoztam hogy a Méltóságos Urnak valami ujabb történettel udvarolhassak; a mult Septembernek 4^{dikén} hozzáam a Társaság nevében botsátott bets Levelére a Méltóságos Urnak, a mint felyebb emlitém 9^{bernek} 18^{dikán} volt szerentsém válaszolni, mint hogy akkor jöttem bé Pestre Méltóságos B[áro] Pronay Uraktól,⁴ azolta már Pesten mulatok, és készítem magamat lassan lassan a hátra lévő Szoross vigarorum examenre, mely a mint látom későbbre halad reménységemen kívül, az itten valo házi némely környül-állásokra és a tanulásbeli akadályokra nézve. A Társaságnak Posonybol a Méltóságos Urnak szollo egy Levéllel valami exemplarokat küldttem még X^{berben} [december] Kolosvárra,⁵ az Unitarium Collégiumban Professor T[ekintetes] Körmötzi János Urnak, olyan kérréssel, hogy azokat a Méltóságos Urnak M[aros]Vásárhelyre el küldeni ne sajnállaná, a mint hogy reméllem eddig régen a Méltóságos Urnak kezéhez is jutottak; Ha lett volna az után valami más jo alkalmatosságom ismét küldöttem volna a Méltóságos Urnak két ujj Könyveket, az egyik az hires *Hufelandnak* az egészséges hoszszu életről írott könyvének fordítója, Doctor Kováts Ur⁶ által, a ki is a Társaságnak ajánl és küld egyet, e mellett a Méltóságos Urat instálja hogy ezen hasznos munkának meg esmértetésében méltoztassék a Méltóságos Ur a Fordító Urnak az által hasznára lenni, hogy ha az irt exemplarokból némelyek M[aros]Vásárhelyre talám T[ekintetes] Professor Borosnyai János Urhoz küldethetnének, tehát azok kevesebb idő alatt valo distraháltatások iránt lehetne a Fordító Urnak bizodalma; a másik a Scytha király versekben; Szerzette Etédi Márton, a Magyar Gyász vagy mohátsi veszedelemnek esméretes Iroja; még egyik könyv sintsen a kezemnél, de igyekezem magamhoz venni, és az első alkalmatossággal le küldeni.

Méltóságos Grof Teleki László⁷ Ur még mind Bétsben mulat, és talám Tavaszig nem is fog le jöni eo Ex[cellent]ciája az öreg Grofné és Méltóságos B[áro] Pronay Urak mind itten vagynak de bezzeg Szomorú állapotban, és éppen tegnap mind az öreg Grofné eo Ex[cellent]ciája, mind a több Háznál lévők a Félelem és reménység között könyveket hullattak, midön B[áro] Pronayné Aszszony eo Nagysága 18

³ Gecse Dániel (1768–1824) orvosdoktor.

⁴ Aranka György különösen Prónay Sándorral (1760–1839) állt hosszú, élénk kapcsolatban. Terjedelmes, főleg történelmi vonatkozású levelezésük még nem jelent meg.

⁵ Körmötzi János (1762–1836) a kolozsvári unitárius kollégium tanára, püspök.

⁶ Kováts [Mihály] (1768–1851) orvosdoktor.

⁷ Teleki László (1764–1821) a hétszemélyes tábla bírāja, Johanna és József fia.

napoktól fogva tartó súlyos forró betegségében olyan rosszul lett, hogy csak nem szinte kétséges volt nyavalyájának ki menetele, hanem különös szerentsére még is éppen a múlt éjtszaka egy néhány óráig tartó izzadása után betegsége jobbra fordult, és már ma nagyon, meg könnyebedve, jobban érezte magát. Itt a Fársáng vigan foly, akinek pénze egészsége, s ideje vagyon jól töltheti idejét, a Palatinusnál és a Primásnál minden héten Bálok tartatnak. Főhadnagy G[rofi] Bethlen Sándor Urfi már egy hete hogy itten mulat egy kevés napok mulva, le fog indulni Erdélybe. Én majd mondhatom a Nyártól fogva semmi tudositást M[aros]Vásárhelyről nem vettem, és az édes Anyám állapotjáról is semmit nem tudok, noha már kétszer is írtam. Ajánlom magamat a Méltóságos Urnak gratiájába és vagyok a Méltóságos Urnak

alázatos Szolgája
Getse Dániel

Aranka írása:

Válaszoltam 24. Febr. NB. Doctor Kováts
Hufeland fordítását még nem vettem.
Scytha Király Etédi Márton – ezt sem.

4.

Ferentzi Ferenc levele Aranka Györgyhöz

Méltóságos Királyi Tábla Biro Ur
Kegyess Patronus Uram!

Sok tekintetek ösztönözhetnek, a' minthogy ösztönöznek is engemet arra, hogy a' Méltóságos Urnak ezen háladatoságomat mutató Levelemmel tiszteletére légyek. Noha ezt a' tartozó kötelességemet még eddig véghez kellett volna vinnem, de a' jo alkalmatosságnak nem léte és az én Papi terhes Szolgáltatomnak engemet már szinte el fárasztó szakadatlan Tárgyai légyenek a' Méltóságos Ur előtt énnékem mentő Szoszolloim. Azt a' tiszteletet, melyet a' Nagy Méltóságú Magyar Nyelvet mivelő Tudos Társaságtól a' mult Esztendőben Septembernek ötödikén M[aros]Vásárhelyen a' Társaság Gyűlésében a' Méltóságos Ur által és hozzám való kegyess hajlandóságából el Nyertem, 's a' Méltóságos Urnak méltóztatott le ereszkedése mellett való Tudosittását ez iránt elis vettem, eléggé meg nem hálálhatom; Méltóztasson a' Méltóságos Ur én töllem jutalomul el venni, hogy a' Méltóságos Urhoz való megmásolhatatlan tiszteletemet szívembe bé zártam. E' mellett, noha én a' rajtam történt tiszteletre való méltatlanságomat meg esmérem, mind azon által a' mennyire csak tehetségem 's idóm engedéni igyekszem én is a' Nagy tiszteletű Tudos Társaságnak néminemű Elme-darabokkal 's egyebekkel segittségül lenni: sőt ha bár csak égy Tzedolátskájából vagy izenetéből a' Méltóságos Urnak észre vehetném szükséges voltát, a' Tudos Társaságnakis hozzám méltóztatott le ereszkedését és Hivo Levelét különös Levelemmel meg köszöném. Mostan a' Méltóságos Urnak semmi Székely-földi Ujságokkal nem kedveskedhetem, ezután már azokkalis kedveskedni Homagialis Hivségemnek tartván, azt ohajtom, hogy az a' ki a' Nyelvet teremtette és a' Szöllásra alkalmatossá tette, a' Méltóságos Urat sok Esztendőig tartsa és álgya meg, 's Nemes Nemzetünk szép Nyelvének tündöklő Tsillagának továbbis ragyogtassa, hogy a' Maradék Nemzetis lehessen háladatos a' Méltóságos Urhoz és emelhesen oszlopot Nemzetünk mellett véghez vitt is vijendő fáradtságáért. Én pedig háladatos tisztelője és Cliense kívánván maradni a' Méltóságos Urnak 's tapasztalt Kegyességibe újra ajánlani vagyok Méltóságos Királyi Tábla Biro Ur
Kegyess Patronus Uram

alázatos és engedelmes szolgája
Ferentzi Ferentz
Kézdivásárhelji Ref. Pap.

Kézdi Vásárhelyen 1ső Böjt
Elő-Havában 1798.

5.

Bolla Márton⁸ levele Aranka Györgyhöz

Méltóságos Assesor Ur!

Meg néztem a Székely Nemzet petsétyét az 1790^{ben} tartott ország Gyűlésének instrumentumán is, mely itt az Archivumban vagyon. Azon is világosan látszik a' Ha, valamint ezen a' hozzám küldöttén. Gondolom hogy a Magyar Vármegyék petsétjének el veszése után vágattatott a Székely Nemzetnek mostani petsétye, és akkor tsuszott arra által a' Ha a Magyar Vármegyéknek petsétjéről azért, hogy józan értelem nélkül ne maradna az inscriptio, annak semmi része nem lévén Fejér Vármegye petsétyén, mellyel a M[agyar] Vármegyék kezdettenek petsételni. Ez, minden documentum nélkül való, pusztá vélekedés ugyan, de alkalmatosságot adhat annak figyelmes nyomozására: mikor, mi okból, 's miképen veszett el a Magyar Nemzet petsétye? valyon nem vesztette el akkor a Székelyek petsétye is? hasonló képen, hogy mellyik esztendőben, kik által, 's miért vetetődött fel Fejér vármegyének petsétye, a' a M[agyar] Nemzet petsétye helyébe? és ha nem akkor metzttetett é a Székely Nemzetnek mostani petsétye?

A petsétet, a Székelyek Diplomatica Historiájának plánumával együtt meg mutattam egynéhány tudos Uraknak.

G[ro]f Battyáni Püspök Ur⁹ ó Excellentiája maga jegyzéseit épen a planumra reá irta: küldi Strittert három darabban, a negyediket itt nem találván, mellyről gondolja, hogy K[ároly] Fejérvárott vagyon. Kéri a M[éltóságos] Urat, hogy az ide zárt Laistromban veres lineákkal meg jegyzett anecdotákat N° 7.9.24ki iratni, és néki, meg küldeni méltotassék. Méltóságos Püspök Mártonffi Ur¹⁰ és Tiszteletes Szatmári¹¹ Prof. Ur külön levelet küld. Az én vélekedésem az, hogy talám nem kellene ezen tsekély gyűjteménynek ki adásával sietni, hanem tovább igyekezni, hogy annyi, és olyan Diplomákat egybe szedhessünk, mellyek a Székely Nemzetnek minden idő szakaszokban volt Statisticáját, a fő pontokra nézve, magokban foglalják. Az ilyen gyűjteményt sem lehetne még, Székely Nemzet Diplomatica Historiájának, hanem csak az ahoz való készülletnek nevezni: ezt a fényes titulust akkorrá halasztván, mikor az össze szedett elegendő Diplomáknak hoszszú vizsgálásából egy Erdélyi Gibbon valóságos Diplomatica Historiát fog irni.

Az Oláhokról irtt könyvetskének ditsérete ósztónul fog szolgálni hasonló igyekezetimben. A Méltóságos Urnak, észrevételeire, mellyeket szivesen vettem és közönek, feletim ezek: 1. oly kitsiny és futó munka eleibe Historia Litterariát irni talám nem is méltó. 2. Ha az Oláhok Instantiájának emlegetése, s az arra való sűrű tzélozgatások ki hagyattatnak, az egész munkának nem tsak színe, hanem tsontyia, és vejeje is oda leszsz. De valyon szükséges é az a ki hagyás? Igaz hogy vetélkedő hangon vagyon irva a munka, de talám nem Schlözeresen, nem sértőleg. Az is igaz, hogy a Nemzeteknek egymás között való tzivodása veszedelmes: de a fundamentomos, és sértegetés nélkül való ellenmondás, vagy is a mérséklett vetélkedés épen szeglet köve akármí nagy társaság boldogságának. Jaj annak a Hazának, mellyben nintsenek vetélkedő felekezetek. 3. Ha a 14^{dik} Százból való Diplomát, melly a Nagy Vár[ajd] tájéki pogány oláhokról szöll; meg olvashatom, reménylem, könnyű leszzen az ellenvetésre a felelet. 4. Tudva vagyon, hogy mindaz új Romai vagy is Constantzinápolyi, mind az ó Romai Császárok, nem tsak adót fizettek, hanem ajándékul külömbféle nagy és sok kintseket is gyakran küldöttek, a győzedelmes Hunnusoknak, Gepidáknak, Avaréseknek, kik 4.5.6.7.8^{dik} században Erdélyt birták, úgy hogy másánként hordattatnék ide a Romai arany, és egyéb kints: ide kell gondolni a Romai Birodalom számos gazdag Városainak ki rablásait, mellyek mind a két Romának majd kő falaiig terjedtek. Ezekből meg lehet érteni, miért találatnak Hazánkban, Aureliusnál későbbi Császároknak monétái, kik bizonyosan Erdélynek nem Urai, hanem adózó Jobbágysai voltak. 5. Jól vette észre a Méltóságos Ur, hogy nem tsak Thinemann, de Sulzer, és Stritter sem volt kezemnél mikor irtam. Ezekről mindazonáltal nem mondom, hogy ók az oláhokat Bolgár eredetűeknek tartják; hanem hogy azoknak Romai eredeteket tagadják. Szegény Könyv-Tárunk, és a munkára lopogatott kevés órák nem engedték, hogy minden mondásaimnak bizonyítására az eredeti munkákat meg olvashatnám. Számos citatioimat tsak későbbi hiteles Írók után tettem, de nem a tetemes állatásokban. Egynéhány Jóbarátimnak kedvéért, rövid idő alatt, és sebesen irtam, a mint ezt a minden

⁸ Bolla Márton (1751–1831) 1784-től a kolozsvári katolikus líceum tanára, majd igazgatója.

⁹ gr. Batthyani [Batthyany] Ignác (1741–1898. november 17.) Erdély katolikus püspöke.

¹⁰ Mártonffi József (1746–1815) 1793-tól címzetes, 1799. március 14-től tényleges katolikus püspök.

¹¹ Szatmári Pap Mihály (1732–1812) a kolozsvári református teológia professzora.

tzikornya és mesterség nélkül való, sőt majd gondatlanul folyó s tilus világosan meg mutatja. De sok is erről már a szószaporítás.

Alázatos köszönetem mellett viszszá küldöm a Székely Nemzet petsétye példáját, és a Diplomaticáról való Gondolatot. Küldöm: 1. Stritter munkájának két Részét három darabban; 2. Az Anekdotáknak Indexét, melyből a 7.9. és 24.^{dik} szám alatt meg jegyzett részeket ki irattatni, és magának meg küldtetetni kívánja Püspök Battyáni Ó Excellentiája. 3^{or} Mélt[óságos] Püspök Mártonffinak bé petsételt Levélét.

Méltóságos Secretarius Cserei Farkas¹² Ur most nem irhat sok foglalatossági miatt. Tiszteletes Szatmári Professor sem ir, épen abból az okból, véghetetlen sok ennek a tudós Urnak foglalatossága.

Magamat ajánlom, s maradok
Kolosvártt 18. Februárii 1798.

alázatos szolgálja
P[ater] Bolla

Aranka jegyzete:

Válaszoltam 18. Marty 798.

6.

Alvinczy (József?)¹³ levele Arankához és a társasághoz

Érdemes Társaság!

Az Érdemes Társaságnak Rendes Titoknokja nemes Aranka György Ur által hozzám botsátott irásból, és ehez kaptolt Jelentő levélből különös örömmel meg-értvén az érdemes Társaságnak a Magyar nyelv ki-pallérozására, s gyarapítására tzelőző ditséretes és hasznos igyekezetét, mellyel mind nemes Házának dicsét öregbiteni, mind nemzetünknek, és az ő maradékinak hasznát eszközteni kívánja, részemről is szívesen ajánlok ezen tzelniak elő mozdítására esztendőnként tiz n. forintokat, mellyeket e folyó Esztendőre azonnal által fogom küldeni, mihelyest ennek általvételének leg jobb és bizonyosbb módját az Érdemes Társaságtól meg érthetem.

Tessék az Érdemes Társaságnak ez igaz hazafiai szivből ajánlott sommátskát addigis jo neven venni, méglen a jelenvaló mostohálkodó körülállásoknak jobbra fordulása után bővebb segedelemmel szolgálhatandók, a ki egyébb aránt illend tisztelettel maradok

Budán Böjt elő Havának 27^{dikén} 1798^{dik} Esztendőben.

Az Érdemes Társaságnak kész köteles Szolgálja

B[áró] Alvinczy

7.

Német László¹⁴ levele Aranka Györgyhöz és a társasághoz

Nagy Méltóságú Gróf
és Elölülő Ur

Tekintetes és Tiszteletes Tudós Társ Urak

Még 1794dikbenn Rábakovátsin vettem illendő köszönettel a' N[emes] Társaságnak meghívó levelét; mellyet mindjárt akkor küldött felelettemmel el is fogadtam 's az ólta ezen megbetsültetésemmel kétszer

¹² Cserei Farkas, nagyajtai (1773–1842) császári, királyi kamarás, botanikus.

¹³ Alvinczy József (1735–1810) katonai kormányzó.

¹⁴ Német László (1770–1806) a győri evang. gimnázium igazgatója.

a' közönség előtt is meg mertem ditsekedni; melly munkáimból Szendrei Weres David¹⁵ Barátom Uram által mindenkor egy egy nyomtatványt a' T[isztelet] N[emes] Társaságnak bé is mutathattam. Egy darab időtől fogva közöskolai Hivatalban lévén foglalatos, 's egyéb környül állások által akadályoztatván meg, a' közönség előtt újabb munkákkal meg nem jelenhettem. Kötelességemnek esmérém a' T[ekintetes] N[emes] Társaságot az eránt tudositani; hogy eddig is az öszve szövetekezésben feltett tzelunknak közéletésében munkálkodtam. Különösen szorgalmatoskodtam a' nem sokára talám közönségessen is megjelenhető folytatásán Schlötzer Urnak általam (készület) fordított kis munkájának, 's az Europai nevezetesebb országok leírásának, és Robertson History of America-nak fordításában; valamint a' rövid nap alatt sajtó alá adandó oskolai magyar utmutató könyveimnek elkészítésében is. A'mit ezen kívül Litteraturánkra nézve tettem aprolék készületek voltak némelly jövendőben kidolgozandó munkákra 's ezen tsekély fordítás, mellyet Crome munkájából, melly v. der Grösse und Bevölkerung der Europäischen Reiche, Lipsiában. 1791. 8. (adott) jött ki. Mind a' tárgynak tudományos voltára, mind az öszvegyűjtögetésre nézve leghelyesebbnek találtam az olly Tudós férfiaknak kezekbe szolgáltatni, a'kik azt a' tárgyhoz képest illendő munkává formálhatják.

Méltotassék a' T[ekintetes] N[emes] Társaság ezt a tsekélységet is méltó tiszteletemnek jele gyanánt venni a'ki vagyok a'

Méltóságos Gróf Elölülő

Tekintetes Tudós és Tiszteletes Tag Uraknak

alázatos Szolgájak
Német László

Győrött. Máj. 4 dikén 1798.

Külső címzés.

Megjegyzés kívül:

Cromé fordítása

Nb. ez Prof. Borosnyai Uramra vár

1. A Magyar Országí Erdélyi mappákat illető részit kiváltképpen, meg nézni

2. Illusztrálni

8.

Mátyási József¹⁶ levele Aranka Györgyhöz

Méltóságos Királyi Tanácsos Ur!

Azon Nagyságod előtt is reménységem szerént esmeretes Magyar poétai Munkának, mellyet 1794^{ik} Esztendőben *semminél több valami* nevezet alatt ki botsátottam, második darabját, e következendő név alatt: *Mátyási Josef verseinek folytatása*, ha Isten éltet, szándékozom három vagy négy hetek mulva sajtó alá botsátani. Már mind utolsó pallérozásával mind meg vizsgáltságával annyira készen vagyok, hogy tsak holmi aprolékos fogatkozások és a praenumeratiok várása késleltetnek a hozzá kezdetésben. A többek között egy ez is, hogy ebben a jegyzések közzé be kellene iktathatni annak a márványkövön lévő emlékeztető metszésnek is, melly Kolosvárt egy ház oldalában Botskai István Fejedelemtől vagyon. Azt ugyan nékem már egy jo Barátom meg küldötte, sőt itt a Pesti Királyi Universitas Könyves Házában is fel találtam de mind a kettő olly hibás, hogy hanemha tökéletesebb párra tehetek szert, inkább hajlok a ki hagyásra mint bé nyomtatásra. Ezen tzelnek jo moddal lehető elérésére már egyéb utat modot nem találhatván, bátorkodtam Nagyságodat, mint a Magyar Literaturának ritka buzgoságú és gondosságu elől mozdítóját meg keresni, s alázatossan kérni, hogy a fellebb említett márványkői emlékeztető írást nékem a maga valóságos mivoltában méltotasson vellek korán meg küldeni. Melly nem annyira maga-

¹⁵ Szendrei Weres David református lelkész Gálfalván. Egyik ismert írása: *A statisztika tárgyának és tanítási módjának megismeretetésére vezető utmutatás*. Bécs, 1797.

¹⁶ Mátyási József (1783–1849) ügyvéd, költő.

mat mint a publicumot tárgyazo kérésnek meg halgatásában mutató kegyességét annak idejében voltaképpen meg hálálni el nem mulatom, meg különböztetett tisztelettel maradván Nagyságodnak

Pesth, d 12^a Maii

alázatos Szolgája
Mátyási Josef m.k.

Aranka írása:

Kéri a Bocskai Házann valo verseket. Válaszoltam 2 Juny. A verseket nem kaptam meg, a Kolosvári-aknál végire menni, vagy irni Kolosvárra.

9.

Perlaki Dávid¹⁷levele Aranka Györgyhöz és a társasághoz

Az Erdéli

Magyar-Tudós- Társasághoz

Anyai-Nyelvünknek ékes Ragyogványi A' Böls-Apollónak kedves Tanítványi! Tinektek meszsztünen hiv-szívünk áldozik A' midön javunkra elmétek dolgozik.

Tisztelettel vettük Munkátok 'sengéjét, Mint Nagy-elméteknek ékes szüleményét;

Hajdan Gyűjteményünk e' Tárgy't eszközlette 's törekedésinket Veletek közlette;

Annak enyésztevel ragyogjon már végig Nevetek, mig felhat a' szép Magyar Égig!

Ezzel, ha nyerheti Drága kedveteket

Eggy hiv-tisztelőtek, áldja Neveteket

N[emes] Dömölkön.N.Vág-Vármegyében
1798. d[ie] 21. Maji.

Perlaki Dávid

a' Nemes-Dömölki Evangélikus Gyülekezetnek Egy-Ház
Tanítója, és a' Duna-Melleyki Aug. Confess. lévő
Ekk[lésia]nak Superintendesi Vicariussa.

Kívül:

Válaszoltam 11.Sep[tember]

Perlaki

ENYEDI SÁNDOR

Adalékok az Egri Katolikus Legényegylet könyvtárának történetéhez (1860–1914). 1860. szeptember 8-án Eger iparostanoncainak és segédeinek művelődését, oktatását, szórakozását, vallásos nevelését szemmel tartó egri papok és polgárok Tóth István nyomdász kezdeményezésére megalakították a helyi Katolikus Legényegyletet. Az egylet vezetősége a tagság műveltségének gyarapítása érdekében már az alapítás évében könyvtárat hozott létre.

A könyvtár alapját különböző adományok vetették meg. 1860. szeptember 8-ig 17 adományozó 93 kötet könyvet adott a Legényegyletnek.¹ 1860. szeptember 9-től 1861. szeptember 8-ig 8 fő adományozó 72

¹⁷ Perlaki Dávid (1780–1812) evangélikus tanító, püspöki titkár.

¹ *Felhasznált irodalom:* 1. CSEH János: *Az Egri Katolikus Legényegylet ismertetése, melyet ünnepélyes megnyitása alkalmával 1860-dik év sept. 8-án az Egri Érseki Lyceum disztermében jelen volt hallgatóság előtt felolvasott Cseh János egyleti alelnök.* Eger, Nyomatott az Érseki Lyceumi Könyvnyomdában, 1861. – 2. CSEH János: *Az Egri Katolikus Legényegylet működése, 1860-dik év szeptember 8-án tartott ünnepélyes megnyitásától 1861-ik év végéig.* Az Egylet nagylelkű pártfogóinak, egyházi főmegyénk érdemteljes papságának és Eger város iparüző polgárainak tisztelettel ajánlja Cseh János egyleti alelnök. Eger, Nyomatott az Érseki Lyceum Könyvnyomdájában, 1862. – 3. MINDSZENTY Gedeon: *Az ipar vallás-erkölcsei*